

GARİP ŞİİRİ BAĞLAMINDA GELENEĞİN SORUNSALLAŞTIRILMASI*

Mitat Durmuş**

Özet: Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının başlangıç yıllarında şiirde yenileşme ve değişme yolunda Garip şiir hareketinin önemli katkısı olmuştur. "Birinci Yeni" olarak da adlandırılan bu hareketin geniş anlamı ile sanat ve kültürel miras, dar anlamı ile gelenek konusundaki görüşleri ve düşünceleri edebiyat dünyasında geniş yankılar uyandırmıştır.

Biz incelememizde Garip şairlerinin gelenek kavramına ya da olgusuna nasıl baktıklarını ve bu kavramın neden bir sorun olarak algılandığını irdelemeye çalışacağız.

Gelenek, yenide devam eden eski, bunun algılanması, tanımlanması, uygulanması ya da yadsınması ise geleneğin sorunsallaştırılmasıdır. "Yapıyı temelinden değiştirme" ilkesi ile yola çıkan ve eskiye ait ne varsa tümünü atmaya poetik duruş olarak belirleyen Garipçilerin gelenek, geleneksel nitelik kazandığı söylenen Divan şiiri ve bu şiirin uygulanıyor olması ile klasik olgusunun nasıl algılandığını açıklamak bu incelemenin asıl amacıdır.

Anahtar Kelimeler: Garip şiiri, gelenek, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet.

PROBLEMATIZATION OF TRADITION IN THE CONTEXT OF THE "GARİP" POETRY

Abstract: During the initial years of the republican era of Turkish literature, the Garip poetry movement helped in the renewing and transforming of poetry. Also called "Birinci Yeni" (The First New), the movement's views on arts and cultural heritage in a wider prospect and tradition in a narrower prospect have had a powerful echo in the world of literature.

In our treatise it's been attempted to analyze how the Garip poets saw the concept or fact of tradition and why it was perceived as a problem.

Tradition is the old continued in the new; its problematization is the perception, definition, application or ignorance thereof. It's the main purpose of this treatise how tradition, allegedly

* Bu makale, 24-26 Mayıs 2004 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği'nce Ankara'da düzenlenen "II. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu"nda sunulan bildirinin makale hâline getirilmiş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

traditional Diwan poetry and its application and the fact of classic were perceived by the Garipists, who started with the principle of "transforming the structure from the foundations" and determined their poetic stance as disposing of whatever belonged to the old.

Keywords: The Garip Poetry, tradition, Orhan Veli, Oktay Rif'at, Melih Cevdet.

1. GELENEK

*"İnkâr, yeniliğin şartı değildir."*¹

Garip şiirinin kültürel mirasa bakışı, çoğu zaman sadece karşı çıkışları eski şiir bağlamında değerlendirilerek kültürel varlık alanlarına da bir başkaldırı olarak nitelendirilmiştir. Oysa Garip şiirinin üç şairi de kültürel mirasa karşı çok da olumsuzca bir tavır sergilemez.

Geniş anlamıyla "kültürel miras", dar anlamıyla "gelenek" Garip şiirine kaynaklık etmiştir. Geleneğin kaynaklık etmesi ayrı bir konu, aynen devam ettirilmesi ise başka bir konudur. Bu noktada "folklor şiire düşman" fakat, şiir folklorla düşman olmamıştır.

Garipçiler, henüz Garip şairleri sıfatını almadan önce, 1937 yılının sonunda, katıldıkları bir söyleşi aracılığı ile ortak görüş bildirmişler ve geleneksel boyut kazanan, sanat eserini "tekrara" zorlayan, şiir anlayışına tepkilerini şu cümlelerle dile getirmişlerdir: "Köklerini iptidadan alan ve bir tek yol üzerinde istikâmet değiştirmeden tekâmül eden bir güzel ve bu değişmez güzelliği muhteva olarak kabul eden bir "şiir" mevcut değildir."²

Garip hareketinin, başlangıç yıllarındaki geleneği de kapsayacak yönde geliştirdiği sert söylemler, yerleştirmeyi düşündüğü yeni şiir anlayışının kabul görmesine hizmet eder. Sonradan fikir değişikliği gibi algılanan söylemler, aslında başlangıç yıllarında da vardır. Ancak bunu, kendi şiirlerinin onanmasını geciktireceği için, âdeta ifade etmekten kaçınırlar.

"Yapıyı temelinden değiştirmek lâzımdır. Biz; senelerden beri zevkimize, seviyemize, irademize hükmetmiş; onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş olan edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. O ruhu atmak, o seviyeyi kaybetmek, o zevki unutmak mecburiyetindeyiz. Sade güzel telâkkimiz değil, bütün telâkkimiz değişmeli. Yeni unsurlar, yeni malzemeler, yeni söyleyiş tarzları bulmalıyız. Mümkün olsa da "şiir yazarken bu kelimelerle düşünmek lâzımdır" diye yaratıcı faaliyetimizi tahdit eden lisanı bile atsak."³ cümleleri ile var olan / süregelmiş olan şiir karşısında Garipçilerin sergiledikleri bu sert tutum, kültürel mirasın reddinden daha çok, yeni bir söyleyişi arama arzularından doğan, geleneksel nitelik

kazanmış, açıklanabilme imkânları "tahdit" edilmiş şiir anlayışındır. Söylesinin devamındaki şu cümleler de bu bakımdan dikkat çekicidir: "*Ancak bu suretledir ki kendimizi, alışkanlıkların sürüklediği gayr-i tabii inhiraftan kurtarmış, safiyetimize ve hakikatimize irca etmiş oluruz.*"⁴

Orhan Veli, "Gerçek Yenilik" başlıklı yazısında sanatçının daima yeni olanı aramasının gerekliliğinden bahsederken bunu "*asırların yükselttiği sanat yapısına bir taş daha ilave etmek*"⁵ şeklinde tanımlar. Gelenek karşısındaki tutumunu eskiyi reddetmek, aynen tekrar etmek değil, onu aşmak için sanatsal arayışlara yönelmek ve yükselen sanat yapıtına bir taş daha ilave etmek şeklinde belirtir.

Oktay Rifat ise, hareketin başlangıç yıllarında gelenek konusunda sert bir üslup benimsemiş, "*gelenekten pek hoşlanmam*"⁶ demişe de sonraki yıllarında (özellikle 1945'ten sonra) bu üslup daha da yumuşamıştır. Kültürel miras ve gelenek sorununa sadece Türkiye bağlamında değil, kültürler arası etkileşim boyutunda da yaklaşmıştır. Özellikle Batı kültürünün gelenekten yararlanma yollarının Türk sanatçıları tarafından da benimsenmesini ister. Aksi hâlde yapılan çalışmanın ve ortaya konulan sanat ürününün hiçbir değerinin olmayacağını vurgular.

Melih Cevdet Anday da diğer iki arkadaşı gibi hareketin başlangıç yıllarında gelenek sorununa yadsıyıcı bir bakış sergiler. Fakat o daha ılımlı bir üslup kullanmayı tercih eder. Sonraki yıllarda yazacağı ve şiirini yönlendireceği mitoloji, kültürel bir kalıt olarak Anday şiirine kaynaklık edecektir. 1930'lu yılların sonlarındaki söylemleri ile daha sonraki söylemleri çatışmadan gelenek olgusuna yaklaşır. "Yenilerin İnkâr Hakkı" başlıklı makalesindeki: "*Ben de kurulmuş olanı, eskiyi devam ettirenlerden haz etmem.*"⁷ ifadesi yukarıda da belirttiğimiz gibi "eskiyi aynen devam ettirme"ye karşı bir tepki niteliğindedir. Anday, yazısının devamında "yıkıcı ve yadsıyıcı" tavrın, başta bunu benimsemiş olanlara zarar vereceğini belirtir ve geleneğe bağlı kalmanın sanatçıyı yeni arayışlara / araştırmalara kapalı kılmayacağını (kılması gerektiğini) vurgulayarak "*İnkâr yeniliğin şartı değildir.*"⁸ der.

Özellikle Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday, sözlü halk edebiyatı ürünlerinden yararlandığı gibi, halk ozanlarının şiirlerini değişik formlarla daha etkili kılmak için yeniden yorumlarlar. Anday'ın "Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üzerine Çeşitlemeler", "Olsun da Gör", Oktay Rifat'ın "Ağa Tekerlemesi", "Fadik ile Kuş", "Karga ile Tilki", "Türkan'a Ağıt" ve Orhan Veli ile birlikte yazdığı "Ağaç" şiirleri bunun için birer örnektir. Oktay Rifat'ın, Garip şiirinin henüz zirvede olduğu bir dönemde (yani 1945 yılında yayımlanan) *Yaşa-*

yıp Ölmek, *Aşk ve Avarelik Üzerine Şiirler*⁹ kitabında yer alan "Türkan'a Ağıt" şiirinde söyleyiş, halk şiiri formunda olduğu gibi biçim bakımından da halk şiirine özgü "koşma" nazım biriminin temel alındığı görülür. Öyle ki, şair son dörtlükte mahlasını dahi kullanır.

*Oktay der ki yaralandım gaziyim
Nerelerde eğleneyim gezeyim
Gayrı rüyasını görsem raziyim
Yok bu derdin be kardeşim çaresi*

Şiire, "Türkan'a Ağıt" isminin verilmesi dahi bu bağlamda geleceğe bir göndermeyi bünyesinde barındırmaktadır. Yine Oktay Rifat'ın aynı tarihte yayımlanan *Güzelleme*¹⁰ kitabında yer alan "Tekereleme" başlıklı; "*Lüleburgaz çamurunu / Karamadım karamadım / Komşu oğlu Sülüin Beye / Varamadım varamadım / Ben beyimi ince bel-den / Saramadım saramadım*" şiiri, söyleyiş ve biçim bakımından da şiirin ismi ile örtüşmektedir.

Orhan Veli'nin, "Yol Türküleri", "Gelirli Şiir", "Ebabil", "İstanbul Türküsü" şiirlerinde de yapısal, biçimsel ve dilsel bakımdan halk şiiri esinlenmeleri kendini gösterir. Bu bağlamda, "İstanbul Türküsü" şiirini yinelemekte yarar vardır:

*İstanbul'da Boğaziçi'nde,
Bir fakir Orhan Veli'yim;
Veli'nin oğluyum,
Târifsiz kederler içinde.*

*Urumelihisari'na oturmuşum;
Oturmuş da, bir türkü tutturmuşum:*

*İstanbul'un mermer taşları;
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı kuşları,
Gözlerimden boşanır hicran yaşları;*

*Edalı'm
Senin yüzünden bu halim*

*İstanbul'un orta yeri sinema;
Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın anama;
El konuşur, sevişirmiş; bana ne?*

*Sevdalı'm
Boynuna vebâlim!"*

Diğer yandan Anday ise, gelenekten yararlanmayı "geçmişin tutsağı olmak" şeklinde anlamanın olası bir şey olmadığını özellikle

vurgular ve 1984 yılında Seyyit Nezir ile yaptığı söyleşide, "Gelenek ve birikim birbirini tamamlar."¹¹ diyerek bu görüşünü ifade eder.

Şairlerin sayısızca kaynaktan beslenebileceğini, beslenmesi gerektiğini, "kaynak ne olursa olsun korkmamak gerektiğini"¹², bu kaynaklara karşın şairin yine kendi şiirini kurabileceğini belirten Anday, folklorik boyuta dönüştürülen şiire karşı olmasına rağmen, şiirini folklorla düşman yapmaz. Bütün sorun da işte buradadır. Garipçilerin karşı oldukları şey gelenek midir? Yoksa gelenekselleşen şiir anlayışı mıdır?

Anday, Necati Zekeriya'nın *On Makedon Ozan* isimli kitabına yazdığı önsözde de, "folklorik ürünlerin temelde yatması, ona yeni alanların kapısını hiç de kapamaz"¹³ diyerek folklorik malzemenin yeniliği engellediği iddialarına karşılık verdiği gibi, gelenek sorununun da anlam alanını belirlemiş olur. Yine, 7 Eylül 1973 tarihinde Cevdet Kudret'e yazdığı ve ortaoyunlarını konu edindiği mektubunda, "Keşke geleneklerimiz kurulmuş olsaydı, geçmişle canlı bağlarımız bulunsaydı!..."¹⁴ diyen Anday, "Fantezi Korkusu" başlıklı denemesinde de; "Oğluna masal anlatmayan bir baba ne kadar zavallıdır."¹⁵ diyerek gelenek ile gelenekselleşen anlayış arasındaki ayrımı dikkati çeker.

Oktay Rifat, geniş anlamda kültürel miras, dar anlamda gelenek olgusuna Batılı bir anlayışla yaklaşılmasını zorunlu görürken, Anday bu zorunluluğa bir de Eski Anadolu uygarlıklarını, Yunan, Latin geleneklerini özümsemeyi ekler. Hatta tek çıkar yol olarak Yunan-Latin geleneği temeli üzerine çağdaş bilgiyle kurulacak bir edebiyatın yaratılmasının zorunluluğuna inanır.

Yahya Kemal'in "*Bahri-ı sefid havza-i medeniyet*"¹⁶ düşüncesi ile işlevsel baktığı (fakat sonradan vazgeçtiği) Yunan ve Latin kaynaklarına Anday, çok daha yoğun bir şekilde işlevsellik kazandırmak düşüncesindedir. Bu kaynaklara Eski Anadolu uygarlıklarını da dâhil eder ve bu kültürel mirasın bir devamı olduğunu söyler.¹⁷

Garipçilerin kültürel miras ve gelenek konusundaki görüşleri, sadece şiir için söz konusu değildir. Gelenek ve kültürel miras tanımlamasından "aydın" tanımlamasına da göndermelerde bulunur. Aydın tanımlamasını iki boyutlu olarak ele alan Garip üçlüsünün son temsilcisi Anday, bir yanda "*Paris'ten 'Paris'te cami var diye dönen*"¹⁸ aydın, diğer yanda "*viyolonsel mi çalıyorsunuz, benzeri bir ağırbaşlılıkla udda da peşrevler çekeceksiniz ki, bu yurdun aydını olasınız.*"¹⁹ cümleleri ile tanımladığı aydın. Melih Cevdet Anday

gerek denemelerinde gerekse şiirlerinde bir izlek olarak işlediği *Geçmişin Geleceği*²⁰ sorununa da bu aydın kimliği ile bakar.

2. ESKİ TÜRK ŞİİRİNE (DİVAN ŞİİRİ) BAKIŞ

*"Yeniye eskiyle varılır."*²¹

*"Sade güzel telâkkimiz değil, bütün telâkkimiz değişmeli.."*²² söylemi ile edebiyat dünyasına giren Garipçiler, "yapıyı temelinden değiştirmek" isterlerken yapıyı oluşturan dinamiklerin neler olduğunu bilmektedirler. Kendilerinden önce, değiştirilmesini istedikleri "yapı"ya karşı Türk şiirinde zaten uzun yıllardan beri bir hareketlilik gözlenmektedir.²³ *Garip*'in yayımlanmasına yakın yıllardaki Nâzım Hikmet'in şiiri her ne kadar kendine özgülük içerse de, bu değişim isteğinde önemli bir etkendir. Nâzım Hikmet'in;

...

Güle, bülbüle, ruha, mehtaba, falan filan

karnımız tok.

Ve şimdilik

*gönül işlerine vermiyoruz metelik.*²⁴

şiiri Divan şiirinin de içeriğini vurgulamaya yönelik bir anlatımı imler. Bu yıllarda şiir metni yapı bakımından değiştiği gibi içerik bakımından da farklı alanlara kaymıştır. Gavsî Halîd Ozansoy, "Tasfiye Lazım" başlıklı yazısında bu değişim alanlarını şu cümlelerle anlatır:

"Kemalist ihtilal de, "eski"nin ve "iptidai"nin yerine "yeni"yi ve "mütekâmil"i koydu. Yıktı ve yaptı. Ayağımızdaki mes, kafamızdaki sarık, cumbamızdaki kafes -cumba henüz bakî ise de- tarihleşti; el tezgâhı yerini fabrikaya, saban traktöre terk etti. Anadolu haritasından keçi yolları silindi, yerine demiryolu döşendi. Fakat sanat hayatımız, daha gerçek anlatıyla, sanat anlayışımız, zevkimiz bu geniş tasfiye hareketinde "hudut dışı" oldu. Mûsikîde hâlâ "alaturka" hâkim, resimde kartpostal zevki, şiirde hece vezni ve düzgün kafiye."²⁵

Yine bu yıllarda Ercüment Behzat:

...

Kurtul!

Düzenli mısra: çakıltaşı...

Kalıp kafiye: akla köstek...

Şekil: Dikenli hendese,

Yalnız gözle okunması için

şiirin

*Buğulu aynadan ahengi sil.*²⁶

dizeleri ile değiştirilmesini istedikleri “yapı”yı tanımlar ve tenkit eder. Tanzimat’la sorgulanmaya başlanan Divan şiirinin “İnkılâp Edebiyatı” ile ilişkisi ya da “İnkılâp Edebiyatı”nın Divan şiirine bakışı ise ayrı bir araştırmayı gerektirecektir belki. Fakat temelinden değişen “yapı”, bu bağlamda sadece şiirle sınırlı kalmamış, sosyal ve siyasi hayata da yansımıştır. Bunun tersi de doğrudur.

*Eve dönen adam*²⁷ Yahya Kemal’in şiirleri dışında Divan şiiri formunda yazan şair sayısı oldukça azalmıştır. Yenilikçi edebiyat, Divan şiirini ufuk olarak görmesine karşın bu ufuk “dönülmez akşamın ufku” gibi arkalarında durmaktadır.

“Divan şiirinde benim çok sevdiğim beyitler vardır. Onları eşsiz bulurum, varılmaz bulurum hatta.”²⁸ diyen Melih Cevdet Anday, Divan şiirinden büyük bir övgüyle söz eder; ancak az önce de belirttiğimiz gibi Divan şiirini dönülemez bir ufuk olarak niteler.

Garipçiler, Divan şiirinin aynı özelliklerle tekrar edilmesine karşıdır. Orhan Veli’nin “Şarkılar”ı, Oktay Rifat’ın beyit formunda yazdığı şiirleri ile Anday’ın eski şiiri yeni formlarla kurma endişesi böylesi bir anlam alanına açılır.

*İyi huylu serseriler, taş kırıcılar
Hırsızlar, gemiciler, fakir şarkıcılar*

*Ve bütün sevdiğilerim elveda bu kere
Daha uzak bir yerde buluşmak üzere
(...)*

*Bir sabah yaklaştığımı görünce şehre
Birden bağırtıversem: İşte Kahire...*

*Ve uzakta kubbeleri seçtiğim zaman
Sevinçle haykırsam adını: Efganistan...²⁹*

Şubat 1987’de yazdığı “Şiir ve Çevirisi” adlı makalesinde genç şairlere bu kaynakları salık veren Anday, Divan şiirindeki “ses”e vurgudur.

*Dönülmez ben reh-i aşka yöneldim
Dua-yı hayr kılın bana yaran*

beyitinin güzelliğini hiçbir şiirde bulamamışımdır, bizim sesimizin şiiridir bu. Genç ozanlarımıza bu tadı gözden kaçırmamalarını salık vermek isterdim. Ben kendi şiirimde bu sestem çok yararlanmışımdır.”³⁰

Divan şiirini "ikon şiiri"³¹ olarak gören şairin, şiirlerinin kaynaklarını kimi zaman "Kitaba Ek"³² başlıkları altında vermesi ve bu kaynakları çekinmeksizin sunması, onun şiirde kaynaklık sorununa ve metinler arasılığına bakışını vermesi bakımından da son derece önemlidir. Batı şairlerinden Stevens, Eliot, Ezra Pound, Baudelaire gibi isimlerin yanında Divan şairlerinden Şeyh Galib de Garip şairlerinin ve özellikle Melih Cevdet'in şiir metinlerinde birer biçim yaratma ve esinlenme kaynağı olarak kendini gösterir.

Şeyh Galib'in "kaldı" redifli;

*Dil hayret-i gamla lâl kaldı
Galib gibi bi-mecâl kaldı
Gönderdiğim arz-ı hâl kaldı
El'ân bir ihtimâl kaldı
İnsafın o yerde nâmı yok mu."*

tardiyesi, "Kolları Bağlı Odysseus" şiirinin 1. bölüm 9. bölümünde biçim ve söyleyiş bakımından büyük benzerlikler gösterir:

*Şimdi ondan ne ki kaldı
Unutulmuş bir kapı belki kaldı
Değişmez biçim, arı renk, ölümsüz birlik
O zorunlu kendiliğindenlik
Anularla geldi gitti kaldı
Duygularda bir ürperti kaldı
Artık eski bahçelerde değildik³³*

Şeyh Galib'in "kaldı" redifli tardiyesini dünyanın en güzel aşk şiiri olarak değerlendiren³⁴ Anday, bu şiiri Batılıya anlatmanın Yunus Emre'nin tasavvuf mistisizmini anlatmak kadar zor olduğunu da söyler.

Diğer yandan Orhan Veli ise ölümünden üç yıl önce kendisi ile yapılan bir söyleşide; "Ben Divan şiirini çok beğeniyorum. Divan şiirinden sonra bugüne kadar da Türkiye'de şiir yazılmadığını zannediyorum. (...) Eski Türk cemiyeti dilini, büyük bir dil yaparak Avrupalılara öğretebilseydi Divan şiiri dünyanın büyük şiirlerinden biri olurdu. O hâlde Divan edebiyatının modası geçmiş ölmüş bir kıymet olarak bir kenara atılmasına razı olamayız."³⁵ der. İşte bütün bu düşünceleri ya bir çelişki olarak tanımlayacağız ya da Garip hareketinin hangi poetik söylemle ortaya çıktığını açıklarken yargılarımızı keskinleştirmekten kaçınacağız.

Garip üçlüsünün son temsilcisi Melih Cevdet ise, *"Divan şiirinde benim çok sevdiğim beyitler vardır. Onları eşsiz bulurum, varılmaz bulurum hatta..."*³⁶ demesine rağmen Divan şiirini Türk edebiyatı için bir klasik olarak görmez. İşte üzerinde durduğumuz bütün sorun da buradan kaynaklanır.

3. KLASİKLER³⁷ SORUNU

*"Türk şiiri, eskisi olmayan bir yeni ve yenisi olmayan eski bir şiirdir."*³⁸

25-28 Mayıs 1964 tarihleri arasında düzenlenen "Balkan Yazarlar Konferansı"na Türkiye'den giden heyetin başkanı olarak katılan Melih Cevdet Anday, toplantı arasında Bulgar Yazarlar Birliği Başkanı Dimiter Dimov'un "Klasikleriniz kimlerdir?" sorusuna, *"Bizim klasiğimiz yoktur."* karşılığını verir. Yurda döndükten sonra bu cümlesini esas alarak "Eski Bir Soru"³⁹ başlıklı makalesini yazar ve uzun sürecek olan (2000'li yıllara değin sürer.) büyük tepki ile karşılaşılır. Birçok yazıya özellikle *Cumhuriyet* gazetesinde ve diğer süreli yayınlarda cevap verir.⁴⁰ Kimi yazıları ise dikkate dahi almaz ve bu yazıları yazarların bir gün "klasik" sözcüğünün içerdiği anlamı anlayacaklarını beklediğini söyler.

Orhan Veli ve Melih Cevdet Anday, 1938 yılında Hasan Âli Yücel'le (daha sonra *Akşam* gazetesinde yayımlanan) bir söyleşi yaparlar. Söyleşide, Orhan Veli Divan şiirini klasik olarak görmezken Anday, bu şiirleri klasik metinler olarak değerlendirir. Fakat özellikle 1950'li yıllardan sonraki yazılarında bu düşüncesi değişmeye başlar. Anday, bu değişimi, yorumlamanın ve bilgilenmenin bir sonucu olarak görür; *"Orhan Veli yaşasaydı belki Divan şiirini klasik şiir sayardı, ne de olsa bu bir anlayış işidir."*⁴¹ der.

Türk edebiyatında "klasik" tanımlaması her zaman bir tartışma zemini olarak sanat ve yazın çevresinde irdelenmiştir. "Klasik" kavramının tanımlanması, sınırlarının ne olduğu, hangi eserlere klasik denileceğinin belirlenmesi, Türk edebiyatında çeviri faaliyetleriyle birlikte kendini gösteren bir sorundur. Gerçi uzunca yıllar "klasik" kavramı tanımlanmadan sadece birkaç özelliği üzerinde durularak bu tartışmalar yapılmışsa da ilk kez Hüseyin Daniş'in "İkrâm-ı Ak-lâm"⁴² başlıklı yazısı ile bir tanımlama yapma gereği duyulmaya başlanmıştır.⁴³ Hüseyin Daniş, *"Evvelâ klasik eserler nelerdir? Klasizim nedir? Şu bilinmelidir. Şimdiye kadar yazılan makâlat-ı i'tirâziyyenin hiçbirinde veca'u't-tefehüm olan şu noktalar tebeyyün ve izâh edilmedi. Bazı kelimeler vardır ki manasının elastikiyeti, tatbikât-ı mütetâbi'asının kesret ü*

tennevo'ü cihetiyle tedkikât-ı dūr-â-dūra mülâhazât-ı kalemiyyeye sebebiyet vermiştir. Klasik kelimesi bunlardan biridir."⁴⁴ diyerek öncelikle kavram üzerindeki anlaşmazlıklara dikkati çeker. Ahmet Mithat Efendi *Sid'in Hulâsası*'na yazdığı önsözde "klasik" kavramının iki sözcük içinde değerlendirilebileceğini, bunlardan biricisinin "hayal", ikincisinin "belâgat" olduğunu söyler. Fakat bu iki sözcük klasik kavramını açıklamaktan ziyade, klasik olmuş bir eserin özelliği gibi sunulmuştur. Ahmet Mithat sonradan yazacağı *Temhîdât I*'de klasik sözcüğünün gramatikal yapısı üzerinde de durur ve bu sözcüğe Arapçadan karşılıklar aramaya çalışır. Ancak, Ahmet Mithat da Hüseyin Daniş gibi sözcüğün eski Roma'da halkın ileri gelenleri için kullanıldığını, sonradan bu kullanımın birçok alana yayıldığını belirtir.

Ahmet Mithat'ın, yazılarında, klasik eserler "*hüsn-i mutlaka hâ'iz olanlardır*" görüşünü esas aldığı belirten Cenap Şahabettin, "*Klasikler Meselesi- Hüsn-i Mutlak ve Zevk-i Selim*"⁴⁵ başlıklı yazısı ile klasik sözcüğünün sadece eski Yunan ve Latin edebî eserlerini örnek alarak yazılmış eserler için kullanılabilirliğini söyler. Hüseyin Sabri ise klasik eser, dilin kullanımındaki yapısına yeni birtakım şeyler katmaksızın oluşturulan, sahip olduğu önemli ve yeni düşüncelerden başka, üslup güzelliği ile bir ulusun şaheserleri arasına girmeyi başaran ve o ulusu temsil edebilecek eserlere bu ismin verileceğini ifade eder.⁴⁶

Bu konudaki tartışmalar uzunca bir zaman çeşitli yönleriyle devam etmiştir. Cemil Meriç'in 1980'de yazdığı "*Klasik Dedikleri*" başlıklı incelemesine "*Dedikleri*" ifadesini koyması, bu uzunca süren tanımlama tartışmanın anlamını da verebilmek içindir. Bütün yönleriyle ele aldığı bu kavramı Batılı yazarların görüşleri ve Batı kültürünün alt yapısını da vererek açıklamak isteyen Cemil Meriç, yazısının başına belki de sonra söyleyebileceği şu cümlelerle giriş yapar:

"Klasik demek, süreklilik demek, selâbet demek. Klasik, hem bir bütün, hem de oluşan, aktarılan, devam eden bir gelenek. Ben klasiğin şöyle tarif edilmesini isterdim: İnsan zekâsını zenginleştiren, soyumuzun ortak hazinesine yeni değerler katan, açık seçik bin hakikat bulan; tanıdığımız, her köşesini taradığımızı sandığımız insan kalbinde ezelden beri var olan bir tutkuyu gün ışığına çıkararak; düşüncesini, gözlemini, buluşunu, geniş ve büyük, ince ve mâkul, sağlam ve güzel bir biçimde ifade edebilen; kendine has bir üslupla herkeşe seslenen yazar. Zıpçıktı kelimelere iltifat etmeyen bir üslup; hem yeni, hem kadim ve her çağın kolayca çağdaşı."⁴⁷

Cemil Meriç, klasik sözcüğünü bu şekilde tanımladıktan sonra yazısının devamında da klasik eserlerin doğabilmesi için şu üç şartın birlikteliğinin esas olduğunu belirtir:

- 1- Dilin kemâle ermesi
- 2- Edebiyatın millileşmesi
- 3- Nev'in kemâl mertebesine ulaşmış olması

Anday ise, klasik sözcüğünü "daima yeniden yorumlanabilen bir yapıt"⁴⁸ olarak tanımlar. Anday'ın klasik kavramına yaklaşımı T. S. Eliot'ın yaklaşımıyla örtüşük görülür. T. S. Eliot, klasik kavramını tek bir sözcükle tanımlamak ister: "*Olgunluk*". "Klasik Nedir (1944)" başlıklı yazısında Eliot, İngiliz edebiyatının ne bir klasik devrinin olduğunu, ne de klasik bir şairinin bulunduğunu söyler.⁴⁹ Gerek Anday'ın gerekse Eliot'ın bu söylemleri tabii ki bir sebebe bağlıdır. Eliot, klasik eserin özelliğini şu cümlelerle anlatır:

"Klasik bir eser, yazıldığı dili konuşan milletin karakterini belirleyen bütün duygu tonlarını, bir sanat eserini sınırlayan bütünlük içinde, en zengin bir ölçüde ifade edebilen bir eserdir."⁵⁰

Melih Cevdet Anday, Eliot'ın bu düşünceleri ile birebir örtüşen söylemlerle klasik kavramını tanımlar ve klasik esere de bu ölçüler içinde bakar. 1984'te Memet Fuat ve Oktay Okbal'la yaptığı söyleşide klasik eser konusunda tanımlayıcı ve aynı zamanda Divan şiirini neden "klasik" saymadığını şu cümlelerle anlatır:

"Bizim Divan şiirimizi klasik saymak çok güçtür. Çünkü Avrupa'daki klasik şiir aklın doğurduğu, aklın rehberlik ettiği bir şiirdir. Bizim Divan şiirimiz ise Acem mazmunlarının taklidinden ibarettir. Başka hiçbir şey değildir. Hatta bizim Divan şiirimizde insan bulmak imkânsızdır."⁵¹

Eliot'ın ifadesindeki "eser-dil-millet" birlikteliğinin Anday için de temel ölçü olduğu görülür.

Bir diğer nokta da gerek Anday'ın gerekse Eliot'ın klasik eser olarak tanımladıkları kaynakların eski Yunan ve Latin eserleri olmasıdır.⁵²

Anday, klasik kavramına evrensel boyutlu yaklaşırken Divan şiirini klasik saymaz. Fakat ulusal düzlemde bu eserlerin (eğer bu bir klasiklikse) klasik olduğunu, bu bakımdan da her ulusun bir klasiğinden rahatça söz edilebileceğini ifade eder.

Gerek Anday'ın gerekse Garip'in diğer iki isminin Divan şiirini klasikler arasında görmemesi demek Divan şiirini reddediyorlar şeklinde yorumlanmamalıdır. Çünkü beğenilir olmak klasik olmanın tek şartı değildir.

DİPNOTLAR

- 1 Melih Cevdet Anday, "Yenilerin İnkâr Hakkı", *Oluş*, S. 29, 16 Temmuz 1939, s. 449.
- 2 "Edebî Anketimiz: Şiir Ölüyor mu?", *Ulus*, 30 İkkânun 1937, s. 7 (Not: Üç şairin adıyla yayımlanan bu ankette verilen cevapların başında şairlerin adları belirtilmemiştir. Şairlerin adlarının belirtilmemesi üçünün de aynı fikirde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Yıllar sonra Melih Cevdet Anday konuyla ilgili olarak şu bilgileri verecektir ki bu, ankete verilen cevaplardaki fikri ortaklığı daha açık bir şekilde gösterecektir: "... 'Ulus' gazetesinde çalışan Yaşar Nabi Nayır, bizden bir anket istedi. O vakit Oktay Paris'e gitmek üzere idi, "Ben katılmam!" dedi. Onun üzerine biz Orhan'la dedik ki, "Biz yazalım yanıtları, sana getirelim, imzayı atarsan at." Sonra götürdük. O da attı. (...) Onun birinci bölümünü ben yazdım. İkinci bölümünü Orhan yazdı." [Memet Fuat- Oktay Akbal (Söyleşenler), "Melih Cevdet Anday Konuşuyor", *Gösteri*, S. 46, Eylül 1984, s. 4]
- 3 "Edebî Anketimiz: Şiir Ölüyor mu?", *Ulus*, S. 5898, 30 İkkânun 1937, s. 7.
- 4 Orhan Veli Kanık, *Edebiyat Dünyamız*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975, s. 258.
- 5 Orhan Veli Kanık, "Gerçek Yenilik", *Ülkü*, S. 120, 16 Eylül 1946, s. 21.
- 6 "Oktay Rifat'la Bir Konuşma", *Varlık*, S. 352, 1 Kasım 1949, s. 8.
- 7 Melih Cevdet Anday, "Yenilerin İnkâr Hakkı", *Oluş*, S. 29, 16 Temmuz 1939, s. 449.
- 8 *Agy*, s. 449.
- 9 Oktay Rifat, *Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarelik Üzerine Şiirler*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul (ts.), 79 s.
- 10 Oktay Rifat, *Güzelleme*, Çankaya Matbaası, Ankara, 1945, 13 s.
- 11 Melih Cevdet Anday, "Gelenek ve Birikim Birbirini Tamamlar", (Söyleşen: Seyyit Nezir), *Bizim Belde*, S. 7, Ekim 1984, s. 29.
- 12 Konur Ertop, "Melih Cevdet ve Bir Karacaoğlan Koşması", *Hürriyet Gösteri*, S.133, Aralık 1991, s. 5.
- 13 Necati Zekeriyâ, *On Makedon Ozanı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 6.
- 14 İhsan Kudret- Handan İnci, *Cevdet Kudret'e Mektuplar*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995, s. 211.
- 15 Melih Cevdet Anday, *Geçmişin Geleceği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999, s. 181.
- 16 Yahya Kemal, *Edebiyata Dâir*, İstanbul, 1971, s. 58.
- 17 Melih Cevdet Anday, "Anadolu Uygurluklarını Eğitiminizin Yaşayan Özü Durumuna Getirmeliyiz", *Milliyet Sanat*, S. 73, 1 Haziran, 1983, s. 13.
- 18 Melih Cevdet Anday, *Yeni Tanrılar, Çağdaş Yayınları*, İstanbul 1974, s. 166.
- 19 Anday, *agy*, s. 165.
- 20 Melih Cevdet Anday, *Geçmişin Geleceği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999 (Not: Kitaba, *Geçmişin Geleceği* isminin verilmiş olmasına da ayrıca dikkati çekmek gerekir.)
- 21 Anday, "Gelenek ve Birikim Birbirini Tamamlar", *Bizim Belde*, s. 29.
- 22 "Edebî Anketimiz: Şiir Ölüyor mu?", *Ulus*, 30 İkkânun 1937, s. 7.
- 23 Geniş bilgi için bk. Hasan Kolcu, *Türk Edebiyatında Hece- Aruz Tartışmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993; Mehmet Kahraman, *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*, Beyan Yayınları, İstanbul 1996; Hayriye Kabadayı, *1908-1923 Yılları Türk Şiiri ve Şiir Teorisi*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum, 1994.
- 24 Âsım Bezirci, "Toplumcu Şiirimiz İçinde Nâzım Hikmet", *Gelecek*, S. 1, 1 Mayıs 1971, s. 42.
- 25 Gavsî Halid Ozansoy, "Tasfiye Lazımı", *Servet-i Fünûn Uyanış*, S. 580, 18 İkinikânun 1940, s.130.
- 26 Ercüment Behzat, "Garibin Çilesi I-II", *Dikmen*, 1 Ağustos 1941-15 Ağustos 1941-1 Eylül 1941.
- 27 Beşir Ayvazoğlu, *Yahya Kemal Eve Dönen Adam*, Birlik Yayınları, Ankara, 1985.
- 28 Melih Cevdet Anday, *Aldanma ki...*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 38.
- 29 Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç (Toplu Şiirleri I)*, Adam Yayınları, İstanbul, 2000, s. 26-27.
- 30 Melih Cevdet Anday, "Şiir ve Çevirisi", *Çerçeve*, Şubat 1987.
- 31 Melih Cevdet Anday, *Geçmişin Geleceği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999, s. 10.

- 32 Melih Cevdet Anday, "Kitaba Ek", *Yeditepe*, S. 79, 16-31 Ocak 1962, s. 5.
- 33 Melih Cevdet Anday, "Kolları Bağlı Odysseus", *Yelken*, S. 71, Ocak 1963, s. 8-9.
- 34 Melih Cevdet Anday, "Nane Azaldı", *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1993, s. 2.
- 35 Orhan Veli Kanık, "Orhan Veli Konuşuyor", (Söyleşen: Bahadır Dülger), *Tasvir*, S. 713, 21 Mart 1947, s. 1-2.
- 36 Anday, *Aldanma ki...*, s. 38.
- 37 Melih Cevdet Anday, "klasik" sözcüğü yerine "soyyapıt" sözcüğünü kullanır. Bk. Melih Cevdet Anday, "Yeni Bir Yazın", *Gösteri*, S. 12, Kasım 1981, s. 42.
- 38 Melih Cevdet Anday, "Sanatta Gelenekçiliğin Önemi", *Yeni Ufuklar*, S. 141, Şubat 1964.
- 39 Melih Cevdet Anday, "Eski Bir Soru", *Dönem*, S. 12, Eylül 1964, s. 71-75.
- 40 (Klasik sorunu ile ilgili olarak Anday'ın yazdığı şu yazılara bk. "Yeni Bir Yazın", *Gösteri*, S. 12, Kasım 1981, s. 42-43; "Klasik Şiirimiz mi?", *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1982, s. 5; "Herkesin Kendi Klasığı", *Cumhuriyet*, 15 Ocak 1988, s. 2; "Gene Klasik Üstüne", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1988, s. 2; "Gene Yunus Emre", *Cumhuriyet*, 7 Aralık 1990, s. 2; *Geleceği Yaşamak*, Adam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 247; *Aldanma ki...*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 29, 38.
- 41 Melih Cevdet Anday, "Eski Bir Soru", *Dönem*, S. 12, Eylül 1964, s. 72.
- 42 Hüseyin Daniş, "İkrâm-ı Aklâm", *İkdâm*, 6 Eylül 1313.
- 43 Edebiyatımızda "klasik" kavramı üzerine yapılan ilk tartışmalar hakkında geniş bilgi için bk. Ramazan Kaplan, "Klasikler Tartışması (Başlangıç Dönemi)", *Türkoloji*, c. XI, S. 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993, s. 161-208.
- 44 Hüseyin Daniş, *agv*.
- 45 Kaplan, *agm.*, s. 185.
- 46 Hüseyin Sabri, "Klasikler", *Tercümân-ı Hakikat*, 11 Teşrinievvel 1897.
- 47 Cemil Meriç, "Klasik Dedikleri", *Millî Kültür*, S. 2, Temmuz 1980, s. 45-46.
- 48 Melih Cevdet Anday, "Melih Cevdet Anday Şiir Dünyasını Anlatıyor", (Söyleşen: Konur Ertop), *Gösteri*, S. 132, Kasım 1991.
- 49 T. S. Eliot, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, (çev. Prof. Dr. Sevim Kantarcıoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 169.
- 50 Eliot, *age.*, s. 179.
- 51 Melih Cevdet Anday, "Melih Cevdet Anday Konuşuyor", (Söyleşenler: Memet Fuat-Oktay Akbal), *Hürriyet Gösteri*, S. 46, Eylül 1984, s. 5.
- 52 *Nokta*, "Homeros Klasığımız Mevlânâ Değil...", S. 5, 7 Şubat 1988, s. 69.

KAYNAKÇA

- Anday, Melih Cevdet, *Aldanma ki...*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.
- Anday, Melih Cevdet, "Anadolu Uygarlıklarını Eğitimimizin Yaşayan Özü Durumuna Getirmeliyiz", *Milliyet Sanat*, S. 73, 1 Haziran, 1983.
- Anday, Melih Cevdet, "Eski Bir Soru", *Dönem*, S. 12, Eylül 1964.
- Anday, Melih Cevdet, *Geçmişin Geleceği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999.
- Anday, Melih Cevdet, *Geleceği Yaşamak*, Adam Yayınları, İstanbul, 1994.
- Anday, Melih Cevdet, "Gelenek ve Birikim Birbirini Tamamlar", (Söyleşen: Seyyit Nezir), *Bizim Belde*, S. 7, Ekim 1984.
- Anday, Melih Cevdet, "Gene Klasik Üstüne", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1988.
- Anday, Melih Cevdet, "Herkesin Kendi Klasığı", *Cumhuriyet*, 15 Ocak 1988.
- Anday, Melih Cevdet, "Kitaba Ek", *Yeditepe*, S. 79, 16-31 Ocak 1962.
- Anday, Melih Cevdet, "Klasik Şiirimiz mi?", *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1982.
- Anday, Melih Cevdet, "Kolları Bağlı Odysseus", *Yelken*, S. 71, Ocak 1963.
- Anday, Melih Cevdet, "Melih Cevdet Anday Konuşuyor", (Söyleşenler: Memet Fuat-Oktay Akbal), *Gösteri*, S. 46, Eylül 1984.
- Anday, Melih Cevdet, "Melih Cevdet Anday Şiir Dünyasını Anlatıyor", (Söyleşen: Konur Ertop), *Gösteri*, S. 132, Kasım 1991.
- Anday, Melih Cevdet, "Nane Azaldı", *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1993.
- Anday, Melih Cevdet, *Rahatı Kaçan Ağaç (Toplu Şiirleri I)*, Adam Yayınları, İstanbul, 2000.
- Anday, Melih Cevdet, "Sanatta Gelenekçiliğin Önemi", *Yeni Ufuklar*, S. 141, Şubat 1964.

- Anday, Melih Cevdet, "Şiir ve Çevirisi", *Çerçeve*, Şubat 1987.
- Anday, Melih Cevdet, "Yeni Bir Yazın", *Gösteri*, S. 12, Kasım 1981.
- Anday, Melih Cevdet, *Yeni Tanrılar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1974.
- Anday, Melih Cevdet, "Yenilerin İnkâr Hakkı", *Oluş*, S. 29, 16 Temmuz 1939.
- Ayvazoğlu, Beşir, *Yahya Kemal Eve Dönen Adam*, Birlik Yayınları, Ankara, 1985.
- Beyathı, Yahya Kemal, *Edebiyata Dâir*, İstanbul, 1971.
- Bezirci, Âsım, "Toplumcu Şiirimiz İçinde Nâzım Hikmet", *Gelecek*, S. 1, 1 Mayıs 1971.
- Eliot, T. S. , *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, (çev. Prof. Dr. Sevim Kantarcıoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Ertop, Konur, "Melih Cevdet ve Bir Karacaoğlan Koşması", *Gösteri*, S. 133, Aralık 1991.
- Hüseyin Sabri, "Klasikler", *Tercümân-ı Hakikat*, 11 Teşrinievvel 1897.
- Kabadayı, Hayriye, *1908-1923 Yılları Türk Şiiri ve Şiir Teorisi*, Atatürk Ün. , Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum, 1994.
- Kahraman, Mehmet, *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996.
- Kanık, Orhan Veli, *Edebiyat Dünyamız*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975.
- Kanık, Orhan Veli, "Gerçek Yenilik", *Ülkü*, S. 120, 16 Eylül 1946.
- Kanık, Orhan Veli, "Orhan Veli Konuşuyor", (Söyleşen: Bahadır Dülger), *Tasvir*, S. 713, 21 Mart 1947.
- Kaplan, Ramazan, "Klasikler Tartışması (Başlangıç Dönemi)", *Türkoloji*, C. XI, S. 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993.
- Kolcu, Hasan, *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- Kudret, İhsan - İnci, Handan, *Cevdet Kudret'e Mektuplar*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995.
- Lav, Ercüment Behzat, "Garibin Çilesi I-II", *Dikmen*, 1 Ağustos 1941-15 Ağustos 1941-1 Eylül 1941.
- Meriç, Cemil, "Klasik Dedikleri", *Millî Kültür*, S. 2, Temmuz 1980.
- Nokta, "Homeros Klasiğimiz Mevlânâ Değil...", S. 5, 7 Şubat 1988.
- Ozansoy, Gavsî Halid, "Tasfiye Lazım", *Servet-i Fünûn Uyanış*, S. 580, 18 İkincikânun 1940.
- Rifat, Oktay, *Güzelleme*, Çankaya Matbaası, Ankara, 1945.
- Rifat, Oktay, "Oktay Rifat'la Bir Konuşma", *Varlık*, S. 352, 1 Kasım 1949.
- Rifat, Oktay, *Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarlık Üzerine Şiirler*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul (ts.).
- Ulus, "Edebî Anketimiz: Şiir Ölüyor mu?", S. 5898, 30 İlkânun 1937.
- Zekeriya, Necati, *On Makedon Ozanı*, Cem Yayınevi, İstanbul 1971.